

Değinmeler / Günün Olayları / Kitaplar Sanat Olayları / Filmler / Dergiler

SIYASİ MAHKÜMLARIN DURUMU

1974'de çıkan «af» yasasının çıkışına kadar ülkemizde «siyasî suç» ve «siyasal mahkûmların durumu» hayli geniş bir tartışma ortamı yarattı. Ama «af» çıkıp bir kısım tutuklu ve hükümlü salıverilince bu ortam giderek kayboldu ve uzun süre «içerdekiler» konusunda herhangi bir söz işitilmedi. Yakın zamanlarda genel bir slogan olarak ileri sürülen ve özellikle DGM yasasının Anayasa Mahkemesince iptâli üzerine DGM'leri tarafından tutuklanmış kişilerin salıverilmesi talebine ağırlık veren bir kampanya başlatıldı. Kuşkusuz DGM'lerine belirli nedenlerden ötürü karşı olan ama bu mahkemelerin tutukladığı veya mahkûm ettirdiklerine daha fazla karşı olan burjuva siyasal partileri, «zindanlar boşalsın» sloganına itibar etmeyeceklerdi. Nitekim eğer DGM'leri kaldırıl- sa bile —ki «düzeltmeleri»nin tercih edileceği kesin gibi— tutukladıkları ve mahkûm ettirdiklerinin başka yollardan aynı durumda bırakılacağı açıktır. Bu bakımdan bu talebin bugün yalnızca sosyalist kamuoyunun talebi olduğu ve uzun süre böyle kalacağını söyleyebiliriz.

Ancak «içerdekiler» sorununun bir yönü var ki bunda sosyalist kamuoyu bugüne kadar ciddi ve kararlı bir ilgi göstermedi. Belki de 12 Mart hapisanelerinde kanıksanan ve sanki olağan bir şeymiş gibi kabul edilmeye alıştığımız uygulamaların hâlâ devam ediyor olması, bizi fazlasıyla etkilemiyor. Ama bu, ilgisizliğimizi hafifletecek bir neden olamaz, aksine ağırlaştırıcı bir nedendir.

O dönemde hapishane içi yaşam koşulları ve özellikle sağlık sorunlarında bir dizi düşman-

ca olaya tanık olundu. Mevcut yönetimlerin bu alanda uyguladığı politika —hapishane dışı uygulamalarına paralel olarak «yavaş yavaş gökerte» ve bilinçli bir savsaklama idi. En doğal ve tartışılmaz olması gereken basit yaşam sorunlarında bile karşılaşılan güçlükler, o dönemin hapishane koşullarının temel niteliği idi. Ankara Cezaevi'nin ünlü «doktor»u M. Denli, bilmeyen herkese tabii da «siyasî» bir yanının olduğunu öğretmişti. Siyasal mahkûmlar bu Nazi mukallidinin gözünde «her zaman ve her yerde» ancak «siyasal düşman»dırlar.

Bugün M. Denli gibi sivri tipler veya onunla aynı ekipten yöneticilere benzer kişiler görünüyor gibi. Sayısı pek de az olmasa bile yine de hayli kabalık bir yekûna varan siyasî tutuklu ve hükümlülere uygulanan yöntemlerin belki biçimi daha yumuşak, ama temel yaklaşım aynıdır.

Egemen sınıflar içindeki iktidar çatışmalarından dolayı hapishaneye düşmüş «siyasî mahkûmlar»a, bu yerlerde her zaman ayrıcalıklı bir uygulamaya tabidirler. Kuşkusuz aynı ayrıcalığı, siyasî amacını «sosyalizm» olarak ortaya koyanlar için de kabul edilmesini beklemek ve istemek çok fazla saflık olur.

Zaten istenen de bu olmadı hiçbir zaman. Ama normal bir mahkûma tanınan, tanınması gereken —zorunlu— haklar öteden beri şu veya bu gerekçelerle —ki yukarıda belirttiğimiz politikanın kamufle araçlarıdır bunlar— engelleniyorsa, işlemez hale getiriliyorsa buna karşı çıkmak borcumuzdur.

12 Mart döneminde ve bugün siyasî mahkûmlar, «güvenlik mülahazalarıyla» hep en kötü koşullar altında mahkûmiyetlerini çekmeye mecbur bırakılır-

lar. Bu kötü koşullar yüzünden birçok mahkûmun sağlık durumu bozuldu. Buna ek olarak bizzat güvenlik makamlarının işkence uygulamalarını hapishane içi terör yoluyla devam ettirmesi yüzünden birçok kişi onulmaz sakatlıkların sahibi oldular.

Osman Arkış'ın yediği bir cop darbesi yüzünden gözünü kaybetmesi bu son tipten uygulamaların ürünüdür. O. Arkış'ın gözünü kaybetmesine varan uygulama, aynı zamanda kasten tedavisinin yapılmamasıyla da tamamlanıyordu. Bu hiç de tek olmayan örnek, Niğde Cezaevinde hükümlü Kâmil Dede'ye yapılan muamele ile de bir kez daha tekrarlandı. Bu arkadaşın tedavi gerektiren gözlerine bakacak doktor bulunmadı (!) ve Kâmil Dede'ye güya tedavi yolu diye önerilen usul, aslında gözlerini yavaş yavaş kaybetmesini önermek demektir.

Geçmiş dönemin birçoğu bilinen daha yüzlerce olayı hatırladadır.

Şimdiye kadar birçok kalıcı arızalara malolan sürdürülmüş uygulamalar şu sırada daha da vahim bir sonuç doğurmak üzeredir.

Hatice Alankuş'un ölümü olayında «ihmâl» olarak nitelenen politika, aşağıdaki olayda görüleceği üzere, bu kez açıkça kasıtlı bir «yavaş öldürme» yöntemi olduğunu göstermektedir.

Yusuf Küpeli'nin şu anda endişe verici hale getirilmiş sağlık durumu hakkında, Kartal Maltepe Tutukevindeki arkadaşlarından edinilen bilgi kısaca aşağıdaki gibidir:

Yusuf Küpeli,

● Tutuklandıktan sonra kapatıldığı hücrede «Faranjit» hastalığına yakalandı.

● Bir yıldan fazla hiç çıkarılmadan kaldığı rutubetli hü-

crede «Faranjit» kalp zarı iltihabına dönüştü.

● Bu hücreden, yine güneş görmeyen koşullara nakledildikten sonra kalp zarı iltihabı nedeniyle hastaneye kaldırıldı.

● Hastahanedeki muayenesinde kalp zarı iltihabının sol ciğer zarına da bulaştığı tesbit edildi. Ancak Kıbrıs olayları neden gösterilerek hastahane boşaltılınca tedavi edilmeden geri gönderildi.

● Hapishaneden daha beter olan Haydarpaşa Askeri Hastahanesi tutuklular koğuşunda bundan sonra beş kez daha yatırıldı ve taburcu edildi.

● Kalp zarı iltihabını tedavi etmek amacıyla kullanılan ilaçların yan etkileri nedeniyle Yusuf Küpeli'nin sol ciğerinde verem hastalığı başladı ve gelişti.

● Uygulanan ilaçların yan etkilerini önleyici tedavi yapılmadığından başlayan ve gelişen verem hastalığının Hapishane Şartlarında tedavisinin mümkün olmadığı açıktır. Nitekim Yusuf Küpeli son olarak Çamlıca Göğüs Hastahaneleri Askeri Hastahanesine sevk edilmiştir. Ancak böyle bir sevk raporuna rağmen kendisi hâlâ Maltepe Askeri Ceza ve Tutukevinde bulunmakta ve sanatoryumunda tedavisi sürekli engellenmektedir.

Şu yukardaki sözlerin mümayişsiz görünümü altında bir insanın nasıl adım ölmeye doğru itildiğini ilk anda fark edemeyebilir kişi. Ama anlatılan sürecin 1972 Mart'ından bu yana sürüp geldiğini, yani 4 yıla yaklaşan bu sürede ağır ağır vahimleşen sonuçlar yaratan uygulamayı, bu uygulamadaki sinsi hesabı anlamalıyız. Bu hesaplı imha işi, onu uygulayanların mücadelelerini hangi biçimler altında ve hangi araçlarla sürdürebildiklerini gösteriyor.

1974 Temmuz'undan bugüne kadar, yalnızca bu arkadaşların yakın akrabaları ve çevrelerinin sorunu olarak kaldı tüm bunlar. Genel ilgisizliğimizi mazur gösterecek hiç ama hiçbir gerekçe yoktur artık.

Yusuf Küpeli, bize bugüne

kadarki hatalarımızı gösteren ve bize tüm olarak «içerdeki» arkadaşlarla ilgilenme görevimizi hatırlatan bir uyarı olmalıdır.

Üstelik bugün Y. Küpeli'ye uygulanan yöntem son derece ibret verici biçimlere varmıştır. Aşağıda anlatacağımız olay anılan «yöntemlerin» yalnızca soğukkanlı bir ihmâl olmaktan çıktığını ve bu arkadaşta daha «kestirme» yöntemlerin uygulanmak istendiğini gösteriyor.

Son olay kısaca aşağıdaki gibidir:

Yusuf Küpeli tutuklu bulunduğu Kartal-Maltepe As. Cezaevinden 8.12.1975 günü Haydarpaşa Askeri Hastahanesine gönderilmiştir. Kendisini muayene edecek doktorlar, branşlarını itibarıyla Çamlıca Askeri Hastanesinde bulunduklarından, buradan Haydarpaşa Askeri Hastahanesine çağırılmışlardır. Bu yüzden bir süre hastahanesinin Nöbetçi Doktor odasında bekletilen Y. Küpeli'ye orada bulunan bazı görevliler tarafından adeta «fırlar etmesi» hususu telkin edilmiş ve kendisine «imkân» tanınmıştır. Bu «imkân»ın psikolojik açıdan hazırlanması için doktor ve görevlilerin elbirliğiyle neler yaptıkları ilginçtir.

Bir süre eli kelepçeli olarak nöbetçiler nezaretinde bekletilen Y. Küpeli'nin, muayene sonrasında kelepçesi çözülmüştür. Muayeneyi yapan doktorlar, görevliler huzurunda Küpeli'ye ciğerden ameliyat edilmesi gerektiğini, ciğerinin bir kısmının alınması gerektiğini, ancak mevcut kalp romatizması hastalığı nedeniyle bu ameliyata kalbinin dayanamayacağını belirtmişlerdir.

Doktorların gidişinden sonra orada görevli bulunan Ütgm. ve bir Assubay, hastalığının vahametini üzerine «görüş» beyan etmişlerdir.

Bu gelişmeler olurken öğlen yemeği nedeniyle nöbetçi erler sırayla yemeğe gitmeye başlamışlardır. Daha sonra da, ismi Yetiş olan Assubayla Y. Küpeli odada kelepçesiz bir vaziyette yalnız bırakılmıştır. Biraz son-

ra da adı geçen Assubay odayı boşaltmıştır. Bu durumda, hastahanesinin giriş katında yola bakan açık pencereci bir odada yalnız ve kelepçesiz bırakılmasını garip ve hayret verici bulan Y. Küpeli, odada bulunan doktor paravanasının arkasına baktığında, bir adet tomson makineli tüfeğinin doktor sedyesi üzerine bırakılmış olduğunu görmüştür. Bu manzara karşısında şaşkınlıkla Y. Küpeli, ki bu güne kadar son derece sıkı «güvenlik tedbirleri»nin alındığını bildiği ve gördüğü için kendisine bir komplot-kaçış ve firar izni tanınmak istendiğini haklı olarak hemen düşünmüştür. Y. Küpeli on dakika kadar bu vaziyette kaldıktan sonra odaya giren Assubay Yetiş'in odada ilk baktığı yer, Tomson silâhın bırakılmış olduğu paravana bakmak ve bu silâhı oradan almak olmuştur. Açıktır ki, O ve diğerleri «iş»in yürümemesine hayli üzülmüşlerdir.

Oynanmak istenen oyun açıktır.

Bugüne kadar kasten tedavi edilmeyerek ve mümkün tüm yollar «güvenlik mülahazaları» ile ısrarla tıkanarak Y. Küpeli'ye elden gelen yapılmıştır. Şimdi de hem bu yapılmalara karşı doğması muhtemel tepkiyi susturmak, hem de —belki— bir siyasî koz yaratmak için bu oyun düzenlenmek istenmiştir.

Y. Küpeli kaçmaya teşebbüs edecek —ki fazlasıyla yıpranmış bünyesi için çok zor bir iş olurdu bu— ve ihtimal bu teşebbüsünü hayatıyla ödeyecekti. Böylece sorun çok «pratik» şekilde çözülmüş olacaktı. Hiç kimse Haydarpaşa Hastahanesinin kuytu odasında oynanan oyunu bilmeyecek ve olay, oyunu kuranların istediği biçimde kamuoyuna ilân edilecekti.

Şimdi tüm sosyalist ve demokrat kamuoyuna düşen bir görev vardır. Hayatı ile yeterince oynanmış ve sağlığı kritik bir noktaya getirilmiş olan Y. Küpeli'ye karşı insanlık borcunu yerine getirmek. Bu arkadaşın hayatını kurtarma imkânlarını yaratmak ve bunun için gereken her şeyi yapmak.

Böylesi çaba artık sürekli olmamalıdır. Çünkü bugün Y. Küpeli üzerine uygulanan yöntemler, eğer açığa çıkarılıp engellenmezse yarın imkân bulunan herkese karşı yöneltilecektir.

LUNAÇARSKİ'NİN YAZISI VE MARKSİST ELEŞTİRİ ÖLÇÜTLERİ

Lunaçarski'nin, çeşitli yazılarından yapılmış bir derlemesi Batı dillerine çevrilmiş ve Batı ülkelerinde yayımlanmıştır. Bu kitabı Bilim Yayınları'nın çevirtip yayımlayacağını öğrenmiştik. *Militan* dergisinin Aralık sayısında bu kitabın ilk yazısı olan «Marksist Eleştiri Sorunları Üstüne Tezler»i yayımlandı. Yazının başında, derginin koyduğu kısa bir tanıtma yazısı var Lunaçarski için. Bu tanıtma yazısında, yazarın bir zamanlar Mach etkisinde olduğuna değiniliyor. Ancak, bunun daha sonraki bir önemli uzantısından söz edilmemiş: Lunaçarski'nin, 1905 yenilgisinden sonraki kısa süreli mistisizmi. Derginin bundan söz etmemesi aslında normaldir. Daha sonraları devrim pratiği içinde hiç aksamadan canla başla çalıştı Lunaçarski. Ancak ben onun *düşünce tarzına* biraz değişik bir açıdan yaklaşmak istediğim için bu kısa süreli mistisizm olgusunu da tartışma alanına katmak gereğini duydum.

Militan dergisi Lunaçarski'yi tanıtırken ona karşı eleştirel bir tavır almamış. Doğal olabilir bu. Ancak, benim bildiğim kadarıyla, *Militan* dergisinin ana kadrosu, sanat konusunda, «sosyalist gerçekçilik» formülünden çok daha geniş bir anlayışa sahiptir. Bu bakımdan derginin Lunaçarski'yi eleştirel bir tavır almadan tanıtması bana şaşırtıcı geldi. Gerçi Lunaçarski «sosyalist gerçekçilik» akımının formüllemesinden önce yaşamıştır, ama düşüncesi, bu akımı hazırlayan temel taşlarından sayılabilir.

Bu, aslında çarpışık bir so-

run. Lunaçarski'yi böyle düşünmeye iten bazı nesnel koşullar var. Bu açıdan bakıldığında Lunaçarski'nin sentezi tam anlamıyla *teorik bir sentez* değil, bazı vazgeçilmez teorik doğrularla birtakım politik zorlamalar arasında yapılmış bir çeşit uzlaşma denebilir. İşte bu uzlaşma sentezinde, Lunaçarski'nin düşüncesinin arka planında her zaman yer alan bazı «idealist» düşünce tortularının da payı var. 1905 sonrası mistisizm, bana bu bakımdan, *bir şeyin belirtisi* olması bakımından, açıklayıcı geliyor (tabii daha önceki Mach etkisi de öyle).

Lunaçarski'nin düşüncesindeki somut gelişkilere gelmeden önce, bunlara yol açan politik ortamın ana çizgilerini kısaca görmeye çalışalım. Bolşevikler için birinci derecede önemli bir soru, *Menşevik* düşüncüyle aralıksız polemikleridir. Bu sorun, onlara, bugün bize göründüğünden daha farklı görünmüştür. Bütün uzlaşmazlıklarına karşın, bütün öfkelerine karşın, mücadeleleri belli bir saygının dışına da çıkmamıştır. Ayrıca, temeldeki ayrılık, zaman zaman bazı yaklaşma ve geçici barışmalarla noktalanmıştır. Özellikle Plekhanov gibi bir kişi düşünülürse, Bolşevik tavrın çiftdeğerliliği daha kolay anlaşılır. Çünkü Plekhanov'un *politik yanlışlığı* açıktır, ama büyük bir Marksist olduğu da su götürmez.

Özellikle Plekhanov söz konusu olduğunda, ortaya çıkan başlıca sorun «determinizm»le ilgiliydi. Plekhanov'un abartılmış determinizmine karşı Lenin doğru çözümü buldu. Ancak, tartışmanın yaygın ortamında, Menşevik determinizme karşı özel voluntarizmin vurgulanması, teori-öncesi ideoloji düzeyinde bazı yeni tuzaklar hazırlayabildi.

Lunaçarski'nin bu ideolojik kutuplaşma karşısında aldığı tavır *Militan*'da yayımlanan «Tezler» de gözlemlenebilir, ama asıl, kitabın ikinci yazısında, geçen aynı 1928 yılının ürünü olan Çernişevski değeri-

dirmesinde bunu çok daha açık seçik görüyoruz. Lunaçarski burada, Plekhanov'un Marksizm içinde kalsa bile pasifizme götürülen determinizmine karşı, idealist Çernişevski'nin müdahaleci ahlâkçılığını açıkça tercih eder. Bu konu, ikinci bir özel koşullanma sorunu ile bizi yüz yüze getiriyor. Edebiyat ve sanat konusunu ele alan bütün Rus devrimcileri, daha öncenin idealist ama *radikal* eleştirmelerinden etkilenmişlerdir. Belinski, Dobrolyubov, en başta Çernişevski, Plekhanov'u bile bir ölçüde etkilemişlerdi. Lunaçarski, politik ortamının bir gereği olarak, Çernişevski'nin kendisini etkilemesine bilinciyle izin verir.

Dediğim gibi bu, gerçekten teorik bir sentez değildir. Menşevik determinizminin Marksist terminoloji altında gizli idealizmine karşı, açık bir idealizmin aktivizmini getirmek çözümleri olamaz çünkü. Nitekim, Lenin'in Menşevizme karşı getirdiği çözüm de bu değildir.

Lunaçarski'nin Çernişevski değerlendirmesinden belirleyici bir bölüme bakalım şimdi. Burada, hem bu seçmeyi, hem de seçmenin, öğeleri gereği, «sosyalist gerçekçilik» anlayışına nasıl zorunlu olarak yol açtığını göreceğiz:

«Bugünün eleştirisinin, edebiyat üstüne, ne olması gerektiği açısından konuşmaya hakkı var mıdır? Yazarların ısmarlamaya yazmak zorunda olduğunu, en iyi okurların, bu geçici dönemde, bilgilerini artırmak, ülkedeki sınıf ve toplumsal grupların hayatını incelemek için malzemeye ihtiyaçları olduğunu söylemeye hakkı var mıdır? Yazarların, cumhuriyetimizin genç yurttaşlarının nasıl olması gerektiğini gösteren olumlu karakterler yaratmasını talep etmeye, gelişmemize zarar veren kusur ve eksiklikleri gözümüzde aşağılık hale getirecek şekilde damgalamalarını yazarlarımızdan istemeye hakkımız var mı? Bu ahlâkî talepleri edebiyata empoze etmeye hakkımız var mı? «Tatlı ses ve dualar»a sırt çevirip edebiyatımı-

zın ahlâkî bir güç olması, kendimizi eğitmemize yardım etmesi gerekir derken, edebiyatımızın kendisi de sınıfımızın kendini eğitmesinin sürecidir derken haklı mıyız değil miyiz? Öyle sanıyorum ki haklıyız. Öyleyse kim haklı? Edebiyatımızın böyle olması gerekir demenin büyük bir günah olduğunu söyleyen Plekhanov mu; yoksa yazarın ahlâkî etkinliği konusunda olumlu düşünen Çernişevski mi? Bunun sonucu artık bellidir: «Diyoruz ki, Çernişevski bir Marksist olmadığı halde, biz Marksistler onun öğretisini kabul edebiliriz.»

Lunaçarski'nin verdiği *sentez olmayan sentez* ilginç, çünkü aynı zamanda, «sosyalist gerçekçiliğin» temellerinin Marksizm dışında olduğunu da bütün açıklığıyla gösteriyor. «Sentez olmayan sentez» diyorum, çünkü «bizim programımızı yazan yazarı istemiyoruz» sözü de Lunaçarski'nindir. «Tezler» dikkatle okunduğunda, yazının başından sonuna kadar iki ayrı sesin konuştuğu anlaşılır. Biri, kültür sorununu, kendisi de kültürlü bir insan olarak değerlendiren Lunaçarski'dir; öbürü, sosyalizmin kuruluş aşamasında, koşulların zorlamasıyla Marksizm-dışı «pragmatik» çarelere sarılmaktan kendini kurtaramayan Lunaçarski. Ama ikinci katı bir kural getirdiğinde, birinci aradan sıyrılıp bunu sanatsal bir biçimde yumuşatmak ister; birinci biraz fazla konuştu mu, ikinci ses liberalizme düşüyor korkusuyla atılıp bir kural daha getirir. Özellikle Plekhanov konusunda Lunaçarski'nin sesi çatallaşır, çünkü ne tam benimseyebilir, ne de büsbütün silip atabilir onu.

Lunaçarski'nin kitabındaki görece daha «teorik» sayılacak metinler burada pek kısa bir şekilde değinebildiğim nedenlerden ötürü gelişiktir. Kitap, umarız yakında yayımlandığında, bu sorunlara daha genişlemesine dönebiliriz. Öte yandan, bir de Lunaçarski'nin çeşitli yerli ve yabancı yazarları değerlendirişi var ki, bu yazılar

bana her bakımdan daha parlak görünüyor. Yukarıda değindiğim kısıtlamalar içinde «sosyalist gerçekçilik» akımının bir çeşit ideolojik öncüsü olan Lunaçarski, Dostoyevski'yi, hattâ Proust'u değerlendirirken çok daha kendine özgü bir dille konuşabiliyor, Mayakovski'ye büyük bir sıcaklıkla sarılabiliyor. Sanırım bize ılık tutacak asıl Lunaçarski buradadır.

Yukarıda aktardığım metinde, «bu geçici dönemde» sözünün altını çizmek gerekir. Vardığı sentezin aksayan yanlarını herhalde Lunaçarski kendisi de biliyordu. Bunları, «bu geçici dönemde» uyulacak, sonra sosyalizm sağlam bir şekilde kurulunca def edilebilecek zorunluklar gibi düşünmüş olması akla yakındır. Ama sosyalist gerçekçiliğin formüllerini yapanlar, Jdanof, v.b., bunları devrimci edebiyatın evrensel kuralları olarak tanıttılar. «Romantik idealizm», Marksist bir kategori olarak tanıttılar neredeyse.

Lunaçarski'nin XII. Tez'i bu bakımdan ilginç. Devrimi koruma titizliğiyle, karşı-devrimci fikirleri sergilemelidir eleştirmen, der burada. Ama bunun Devlet'e yapılmış bir ihbar olmayacağını vurgular. Kişisel düşmanlığı yüzünden bunu yapacak eleştirmenin bir «alçak» olduğunu söyler. Lunaçarski'nin namusu, bu sözlerinin garantisiydi—ama *kişisel* bir garanti bu. Bir başka dönemin değişik koşullarında, böyle bir garanti ne dereceye kadar geçerli olabilirdi? Bu sorunun cevabı, Stalin ve Jdanov'un bazı uygulamalarında yazılıdır.

Son olarak, Lunaçarski'nin polemik üslubuyla ilgili son Tez'ine değinerek yazıyı bitirmek istiyorum: onun edebî eleştiri üslubu üstüne söyledikleri, biz Türkiye'deki devrimcilerin bir-birimizle *her konuda* yaptığımız tartışmalar için geçerli: «... iddialarının zayıflığını polemiklerinin parlaklığıyla kamufle etmek eleştirmenin en büyük günahlarından biridir. Genellikle, ortada pek fazla akılcı kanıtlama olmayıp bir yığın yakı-

cı söz, karşılaştırma, alaylı ünlem ve sinsî sorular varsa, nesnel bir izlenim olabilir ama pek fazla ciddiyet bulunmaz. Eleştirinin kendisine de eleştiri uygulanabilmelidir, çünkü Marksist eleştiri aynı zamanda bilimsel ve sanatsal bir çalışmadır. Öfke eleştirinin en iyi kılıvuzu olmadığı gibi çok zaman eleştirmenin haksız olduğunu da gösterir.»

Sonuç olarak, «sınıf nefreti» ne bağlıyor sorunu Lunaçarski: «Sınıf nefreti kastlı olarak vurur, ama gökyüzündeki bir bulut gibi, kişisel kötü niyetin üstündedir.» Bu Marksist geleneği biraz çabuk unutma eğiliminde olduğumuzu, kişisel küfür-bazlığımızı sınıf nefreti diye kendi kendimize kolay yutturduğumuzu sanmakta çok haksız değilim herhalde.

MURAT BELGE

1975 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

1975 yılının ekonomik gelişmelerini değerlendirebilmek için gerekli verilerin çoğu belli olmuş durumda.* Verilerin incelenmesi 1975'in, dışa bağımlı sanayileşme sürecinin olağan yılından biri olduğunu gösteriyor. Şu anlamda olağan, uzun süre AP ve Demirel tarafından yürütülen ve sonra 12 Mart hükümetlerince daha aktif biçimde uygulanan ekonomi politikasının gösterdiği bazı özellikler yine egemen, örneğin külfetleri kitlelere yüklemek ve nimetleri sermaye sınıfına, özellikle sanayicilere sunmak gibi yada dışa bağımlılığın artması gibi ve de bunların yanında belirli ekonomik büyüklüklerde gelişme sağlamak gibi. Öte yandan 1975'in olağandışı sayılabilecek yönleri de var, dış ekonomik ilişkilerin ciddi çıkmaza girmesi gibi ve kamu kesiminde bazı yeni sanayi kollarının kurulması girişimleri gibi.

SEKTÖREL GELİŞMELER

İlk olarak gayrisafi milli ha-